

ADATTÁR.

Gyárfás Elek útinaplója 1844-ből.

Lécfalvi Gyárfás Elek a Tárna-va—Küküllő-megyei Bozias—Borzáson született 1812-ben, mint Gyárfás Ferenc, ugyanazon vármegyei főjegyzőnek, majd számszeletti kir. táblai bírónak elsőszülött fia, abból az ősi székely primor családból, amelynek egyik tagja, Pál, Báthory Gábor íródeákja, majd Bethlen Gábor fejedelmi udvarában „aulae familiaris” volt. ennek öccse, Gyárfás Ferenc pedig portai követ Rákóczi György idejében.

Gyárfás Elek középiskolai tanulmányait a tg.-mureși—marosvásárhelyi ref. kollégiumban végezte. Közszolgálatait Tárna-va—Küküllő megyében kezdette meg 1830-ban mint 18 éves gyerekifjú, majd 1833-ban mint kadét belépett a cs. és kir. 31. gyalogezredbe, ahonnan elismerő oklevéllel távozott. 1837-ben már ismét vármegyei szolgálatban volt, mint egyik ülnöke a megyei törvényszéknek. 1838-ban I. Ferdinánd számszeletti táblai ülnöknek nevezi ki a tg.-mureși—marosvásárhelyi királyi táblához, hol 1845-ben rendes táblai ülnök lesz. A 48-as mozgalmak idején visszavonul a közszolgálattól, de már 1851-ben ismét ülnöke előbb a sft.-gheorghei—sepsiszentgyörgyi, majd az alba-iuliai—gyulafehérvári cs. és kir. ideiglenes tartományi törvényszéknek, 1854-ben pedig sibiui—nagysebeni főtörvényszéki tanácsos. Közben a főkormányzék megbízásából requisitora az alba-iuliai—gyulafehérvári káptalan levéltárának, amely működéséért külön elismerést vívott ki magának. 1857-ben teszi le kitűnő eredménnyel az akkor előírt bírói vizsgát, 1860-ban már elnöke a cs. és kir. úrbéri bíróságnak. A törvényes kir. tábla helyreállítását a tartományi bíróságok 1861-ben megszűnő Transylvánia katonai kormányzója, gróf Crenville, guberniumi szolgálatra hívja meg, honnan mint főkormányzék tanácsos 1868-ban vonul nyugalmába. Mint édes atya, úgy Gyárfás Elek is állandóan regalista tagja volt a transylvániai országgyűléseknek; az 1841., 1846., 1848. és 1865. évi országgyűlésekre szóló királyi meghívó levelei ma is megvannak. Nyugalomba vonulása után többnyire Letzfalau—lécfalvi birtokán tartózkodott, melyhez egyik rokona, Gyárfás Miklós, alba-iuliai—gyulafehérvári örkanonok újtján jutott, aki négy fia neveletésében is odaadón támogatta. Birtokán sokat foglalkozott a székely falusi ifjúság szellemi épülésének előmozdításával s e célra ott alapítványokat is létesített. Halála is Letzfalau—Lécfalván következett be 1879. évi február hó 16-án. Bár négy fia volt, köztük a nagy hírű úrbéri szaktudós, Gyárfás Ferenc, budapesti kúriai bír. ezektől csak egyetlen élő fiú-unokája maradt, Gyárfás Elemér dr. szenátor, az alba-iuliai—gyulafehérvári róm. kat. Egyházmegyei Tanács világi elnöke.

A bécsi útra nyilvánvalóan apósa, a winckelsteini Winkler János, rosia-montana-i—verespataki előkelő bányatulajdonos küldötte ki; az utleírásban is neki számol be a látottakról s főként a Winkler Jánost érdeklő bányahivatalokban végzetekről.

Az utleírás nincs keltezve, de Bitay Árpád tudós történészünk annak több adatából, főleg a főhercegi ifjú pár ott leírt bevonulásából megállapította, hogy Gyárfás Elek az 1844. évben járt Bécsben. Károly főherceg fia, Albrecht u. i. 1844. május 1-én vette nőül Münchenben „a bavariai király leányát”. Ez a bajor király I. Lajos volt, élt 1786—1868, uralk. 1825—1848), a naplóban névszerint nem említett leánya pedig Hildegard (1825—1864.). 11 nap mulva érkeztek hajón a Dunán Nussdorfba. Így a bevonulásukról a naplóban levő pár sor a maga pontosságával egyben korhatározó pontos mozzanat is. A tulajdonomban levő és befejezetlennek látszó napló szövszerinti szövege — az eredeti orthográfia érintetlenül hagyásával — a következő:

„Édes Bályám Uram!

Verespatakban létembe megígértem, hogy Bétsbe jövetelem után az utazásomról, amennyire csak figyelmem kiterjedhet, egy kis leírást fogok küldeni, hiszem, hogy nem leszs kielégítő, azomban azt, amit láthattam vagy hallhattam, híven ide írom.

Elindulván Borzásról április 15-én, estvére értem Ludasra, mert későn indultam volt, itt szállottam Gr. Kendefi Adámné Árendátorához, T. Gidófalvi Gábor úrhoz; 16-án estvére érkeztem Kolosvárra és beszál-lottam a Biasini vendégfogadójába; 17-én voltam a Királyi Kormányzó Úr eő Exjánál, hogy Bétsig Passust kaphassak, 18-ikán ki kaptam a Passusomat, de a gyors szekér csak 21-én indulván Pest felé, annálfogva azt meg kellett, hogy várjam. Ez nap estvéjén a Sifkovits Regimentbeli katona-banda, minthogy a K. Kormányzó Úr eő Exja beteges, tehát a Statuum Praeses Úr eő Exja háza előtt igen szép darabokat játszadozott, Császáruink ő Felsege születése napja estvéjéni tiszteletre.

19-én a K. Gubernium, a katonai Tisztikar, a több tiszti karok és papi rendek az ő Felsege hosszas életét fohászokdni a Catholicum Templomba mentek, künn pedig a piatzon egy bataillon katonaság lövésekkel tisztelkedett, s presentálás közben a katona banda muzsikált.

20-án Doctor Patakinál voltam ebéden.

21-én reggeli 5 órakor indultam utnak; ekkor, meg vallom, nem kitsin megütődéssel voltam, mert hazámon kívül soha többet nem lévén, nagy nyughatatlanság fogott el, hogy esmeretlen utakon, helyeken és esmeretlen emberekkel utazni indultam, azomban Isten kegyelmével ekkor elindultunk a gyors-szekérrel, lévén hat uti társak, u. m. Czelesztin, a híres színész, Br. Wesselényi Miklósnak egy Tisztie, Nagy Lázár, egy Kolosvári gazdag Chirurgus, Szabó Domokos, Dési kereskedő Papp Miklós és Kolosvári Serfőző-arendator Vaszi Tobiás, — az én nagy szé-rentsémre mind igen betsületes jó uti társak voltak (mert meg kell jegyezni, hogy a gyors-szekeren sokszor azt se tudja az ember, hogy ki és miféle utitársa van); — mentünk Kolosmonostoron, Fenesen, Gyalun, N.-Kapuson, Gyerő-Vásárhelyen, Kőrösfőn, Sárvasáron keresztül Bánffy-hunyadra, itten B. Bánfy József fogadójában szállottunk, itt szokott a gyors-kotsi megállani és lovakat változtatni, itt ebédeltünk, ebéd után mentünk Kis és Nagy Sebes falukon, igen regényes kinézést ad az utas-nak a Sebes omladozott vára, továbbá mentünk a Körös vize mellett Csutsára. Csutsán túl vagy hat puska-lövényire elválasztya Erdélyt Magyarországtól az erdőknél egy árok, s az út mellett egy oszlop; eddig mivel hazánkbeli faluk birtokosait mind ismerjük, ennélfogva azokat le nem írtam, de ezentúl már Magyarországba: Fekete-tó, Gr. Battyániék faluja, azután a Királyhágó, ennek a tetejénél szép megállani, innét lehet bé Erdélybe is, Magyarországba is látni; itt bé ereszkedve van a Bár-ótság, egy nagy helyen fekvő szabad lakosság, ezeknek a Praetoriumok az út mellett van. Ezután Tápé, Zámboné faluján át jöve, estvéledtünk Gegénbe, Draveccki falujába, itten szokott a gyorskotsi változtatni, de most itt hálva 22-én április, reggeli 5 órakor megindultunk és mentünk Ósön, Götosen, Tinódon, Élesden, Lugoson Gr. Battyániék birtokaikon, Örvénden, (ahol többen bírnak), Újlakon, Telekden, ahol Gr. Haller és Gr. Kornis urak a nagyobb birtokosok.

Telekden túl Nvárad felé balról láttam azon helyet, ahol B. Wes-selényi Miklós és Wurmbrand duelláltak volt; addig völgyes, de igen jó és szép utakon, az utak mellett mindenütt sorjában lévő fák között jöttünk, innét tovább értünk Gr. Korniséknak egy Hodos nevű csárdájába, itten frustukoltunk s innét mentünk Fugi-Vásárhelyen, több birtokosok faluján által, délben értünk Nagyváradra, itten szépen néz ki a Cath. püspök, Lytsák által épített kápolna a szőlők tetején, menve be N.-Váradra, itten van egy vár is, ez a többek közt arról is nevezetes, hogy egy Ibrányi nevű várkapitánytól török basa Szejdi, az utolsó Rákótzai idejében, részint nagy erővel és részint cselszövénnyel egy titkos ajtóhoz jutván, bévivé katonáit, azon Ibrányi hősül esett el, a felesége és leánya pedig, hogy a török fertelmeit el kerüljék, a puskaporos bástyát fellobbantották és úgy veszték el. Itten, Nagyváradon, eznap délután várakoznunk kellettén másnapig, meg néztük a mulató kerteket, ahol feredők vannak, a Rádai kertjét, nem igen csinosak voltak a feredők, azonban azt mondják, hogy egy Félix nevű bányában igen hasznos, természetes meleg feredő van, de messze lévén, nem látogathattuk meg; meg néztem a Püspöki nagy épületet, meg jártam N.-Váradnak több részeit, Megyeházát és fogházait is, a fogházak az amerikaiak módjára vannak építve. N.-Váradot a Kőrös vize folyása ketté osztja, u. m. Váradolaszira, — mely is a püspök birtoka és Váradra; különben négy bíróság van a két Váradon, megnéztem sok szerzetesi és más helyeket és épületeket is. N.-Váradon lakik az Unitus Cath. püspök, itten a tisztelt pap urak kelletinél sokkal bővebben vagynak el látva vagyonnal, — a megye házánál vagynak megye katonái, itten a rend sokkal jobb és szebb, mint Erdélybe, azonban azt jegyzem meg, hogy temérdek zsidó telepedett meg itt Magyarországon, úgy annyira, hogy inkább lehet ezután Zsidó-országnak, mint Magyarországnak mondani.

23. Ápril éjfélt után a Fekete Sas nevű városi vendégfogadóból megindultunk s mentünk keresztül Püspökin, Nvárad püspök faluján, Borson, a káptalan faluján, Artádon Hodosi Imre faluján, Keresztesen a káptalan faluján, Peterden Gosi Imre faluján, Berettyó-Szent Mártonon csupa nemesi Curiákból álló helységen, Berettyó-Ujfalun (ez egy nagy mezőváros, a Herceg Eszterházié); itt reggel ételtünk, Nváradtól kezdve mind szélesedik a térség, úgy hogy ezután a szem semmi hegybe nem akad meg, innét mentünk Deretskére, mezőváros Herceg Eszterházié, ez nevezetes hely a felettébb sok hagymák természetéről; itt lovakat változtatván, mentünk Kis-Pértsen, Hg Eszterházi faluján át, délre érkeztünk Debreczenbe. Ez egy meglehetősen nagy kereskedő város, sok nép lakja határát, közel 50-60 ezer ember; itten a víz szüke miatt a piacz közepin egy 38 öles méj kutat csináltak artesis módon, a régi templommal általellenbe, ezen víz, amikor merittik, egy kis ideig büdös-köves ízű, de nemsokára az íz elrepül és olyan, mint a másféle folyóvíz s azt mondják, hogy egészséges. Itten a nem rég épített város háza a legszebb. A Reformátum Templom oly nagy, hogy én akkorát Erdélyben soholt-soholt nem láttam. Ezen város végin lévő erdő elejin vannak szép feredő házak, vendéglő és táncteremmel, s innét az erdőbe sétálásra ösvények. Ezen városba vagynak a tiszántúli kerületi váltó és törvényes táblák, itten készíttének salétromot is.

24-én reggel 5 órakor megindultunk (Czelesztin, Szabó Domokos és Tobiás útitársak itt elmaradtak, helyettük a gyors szekér egyik részvényesse, Lobmajer és egy Pesti zsidó jöttek) és érkeztünk frustukra a Hortobágyi Kadarts nevű csárdába, ahol is lovakat változtatván, mentünk a Hortobágyi pusztákra, ahol, ha körülnéz az ember észak és nyugat felé, alig látszanak messzünnen a Tokaji, Egri, Miskolczi és Gyöngyösi hegyek, de a pusztákra csak tanyák, temérdek ezerekből álló nyájak és gulyák, de faluk nem látszanak és a temérdek térség láthatár végén a tárgyak úgy látszanak, mintha tengerbe állanának, és aki nem tudja, alig hiheti, hogy ne lenne víz, csak amint közeledik az ember, úgy láthatni, hogy nints víz. Ezen csalódást itten magyarul délibábnak hívják. Hortobágy vizén van egy derék kőhíd, amely 200.000 Rhenus forintba került. Egyébaránt Deretskén innét nints tsinált út, a mi is nagy hiba, mert a motsáros árkok miatt kígyózva kerengőleg kerül az utazó, a mi is a különben is unalmas pusztán még unalmasabb. — Füredre menve, balról Josa György úrnak a tanyája mellett, egy kis dombon egy mulató háza van, ahová, a mint mondják, mikor kedve kerekedik, ki ki megyen szokott betyáros időtöltését üzni. Délután másfélóra tájéknál értünk Tiszafüredre (ez egy mező város, nagyobb részint a Josa Gyurié, ezen falu nevezetes arról, hogy itt magyar nyergek készíttetnek), itt lovakat változtatván, mentünk a Tiszán által, de a hídnak egy részét el vivén a víz, nagy bajjal tudhattunk a hajóval menni, mert kétszáz kereskedő szekereknél több volt előttünk. Füredtől fogva Poroszlóig ki volt mindenütt ütve a víz, úgy, hogy én akkora vizet soha sem láttam, mert Füred Poroszlóhoz egy jó futamodás két lóval menve, Füredtől Poroszlóig (a hídat ide nem érve) igen nagy költséggel csinált töltés van, hanem azt mondják, hogy meg érdemli, mert évenként közel 60 ezer R forintot hajt be ezen híd. Mentünk Poroszlón (Egri káptalan, Gr. Károlyi és Br. Orczi urak tulajdona, Tárkányon (Egri káptalané), itt kezdődik jó csinált út, Füzes Abony (Egri érseké), Keretsén (Egri érseké), itt már tanáltunk egy kis erdős hágót Kápolna (Egri érsek faluja) felé, ahová is esve tíz órakor megérkeztünk, és vatsorálván, lovakat változtattunk 's éjjel menve, többnyire erdős hegyeken mentünk 's éjjel után értünk Gyöngyösre; az egy igen szép mezőváros, 18 ezer lakossal, több urak tulajdona 's az Egri érsek vendéglőjében vatsorálván, lovakat változtatva értünk Hasz nevű faluba, mely is a gróf Battyániéé.

25-én reggel 5 órakor érkeztünk Hatvanba, a Hg Grasalkovits mezővárossába, ahol a piacon szép kastélya van, itten van királyi só-tisztség is; itt lovakat változtatván mentünk Aszódra, Br. Podmaniczky faluján keresztül (itt is egy igen szép kastély van) is értünk egy igen regényes helyre, ú. m.: hét ház vagy Besenyő nevű, néhány házhoz nem messze, magánosan áll a kapuzinusoknak egy felséges kinézésű dombon épült kolostoruk erdős helyen. Azután délelőtti fél tízre értünk Gödöllőre, Hg. Grasalkovits uradalmi mezővárossába. Itten igen szép kastély van egy nagyszerű vadaskerttel, — itten van uradalmi és városi előljáróság, — a piacon közepin van két oszlop, a nagyobb a szent Háromság oszlopa, a másik a szent Flórián oszlopa. Megjegyzésre méltó, hogy Gyöngyöstől kezdve erre jövet, ha körülnéz az ember, a hegyek és völgyek hasonlítanak Erdélyhez 's csak a szokás és öltözet különbözteti, egyébaránt

Magyarhonba, a mint közeledik az ember Pesthez, annál helyesebb és rendbeszedettebb szokást és dolgokat lehet látni, mert a Királyhágón innét, Nváradon, Debretzenen által egy jó darabig, a nemes és polgári rend nagyobb része, a gatyás rend pedig öszvesen szilajos ajánló képet mutat, és különös kedvét leli az itteni sajátságos csárdásnóták musikál-tatásában.

Itten lovakat változtatván, mentünk ezen Dominiumból, két sorba lévő fák közötti úton, 's értünk egy Kerepes nevű falut Czárt. (Czartoricky) Hg falu-ját, innét egy hegyre menve, a mint ennek tetejére ér az ember, és Czinko-tára ereszkedik, az erdélyihez hasonlatosság el vész, mert egy nagy tér-ség nyílik meg, és a látásnak egy más vágygya ébred fel, mert Budának, Pestnek és a Dunának a vidéke tűnik az ember szeme elejébe. Czinkota, Gróf Battyániék faluja mellett, értünk egy serházat, a Gr. Festetitsét, innét nyíl egyenességű paralell fák közötti, csinált töltéses úton lehet egy óra alatt bémenni a csaknem szem előtt álló Pesten, azonban itt hirtelen szél eredvén, egy Erdélyben esmeretlen porfelleg, a léggel egygyesülve, földtől égis éris homok fuvatag, szemet és tündöt sértve, akadályoztatolt látni, azomban szívem dobogott, midön közeledtünk a Magyarhon fővárossához, vágyván látni a magyarok királyi palotáját Budán és a Dunát.

Ilyen vágyak között megérkeztünk délután két órakor a Tigris nevű vendégfogadóba Pestre. Nagyon el voltam bádjadva az úttól, de a mint le szállottam a szekérből és keveset falatozlam, azonnal el mentem a Duna partjára, a holott egyszerre meg láttam Budát szembe, láttam a Dunát hajóival és gözösseivel, igen a szent Gellért hegyét és igen Pestet is, — nékem, aki Erdélyből eddig soha kinn nem jártam, mondhatom, hogy ezen látvány erőssen meg lepett s ezen meg lepetéssel minden hosszszas utazás utáni bádjadságom varásmódra el repült. Estvig itten volt mibe bámulnom. Itt a Duna partján lehet látni a hajókhoz tartozó podgyászokat ki és bé rakoskodó idegeneket. Pompásan ül Buda vára, mind egy trónba a Mátyás Király palotájával (a mostani Nádor lakásával) a híd építés szorgalmatosan folj.

26. ápril reggel jókor fel költem és elindultam, hogy az nap Budán, Pesten a nevezetesebb látnivalókat meg nézzem. Pesten legszebb utcza: a Vátzi utcza, itt a legszebb és drágább boltok, itt van rendszerint a legnagyobb nyüsgés-mozgás. Mentem Pestnek több utczáin, hogy a leg-szebb házakat feljegyezzem, de oly sokak, hogy nem győzhetni. Elmond-hatom, hogy én gyönyörüséggel néztem, 's azt mondják, hogy Pesten a víz áradás nem látszik, mert még szebb, mint azelőtt volt, hiszem is, mert a nagy közlekedés és dunai kereskedés hamar felemelhetta. Elmen-tem a Hídepítéshez, ide billétet kell nyerni, hogy az ember bėjuthasson. Itten vagyon egy panoráma, amelybe igen jól látszik, hogy milyen leszsz a híd négy oszlopokon pompásan építve. Rendre megnéztem az asztalos, kováts, lakatos, kőfaragó műhelyeket, a kővek mind gránitkővek, 's eze-ket öszveenyvezik, az enyvet nagy munkával készittik, Csernoviczból hozott márgával öszveelegyített apró fővényel, a fundamentuma az osz-lopoknak már a vizen felyül van. Itten láttam erőss téglákat, oly erőss, mint a kő, Steinbergből hozzák. Lehet látni egy két ember által forgató erőmíveket, kerekék forgásával, a melyek a sok mázsákat nyomó gránit-

köveket egy helyről felemelik, és ahová szükséges, oda teszik. Erőmív öröli a márgát is. Szép nézni a gőz erejét, a tüzet köszénből csinálják, a nelynek is a gőze fojtós 's a Buda-Pesti parton fojtós léget csinál. Itt lehet látni erőmíveket, melyek kevés munkával oly nehéz dolgokat tesznek, hogy azt emberi erő nem lenne képes megtenni és láthattya a keresztény gondolkozású, hogy az emberi ész és lélek Istentől van, hogy azt, amit az emberi erő meg nem győz, a lélek és ész erőmíveket talál, a mely a nehéz munkákat könnyedén végben viszi. Ha edszer kész leszsz a híd, a valami felséges munka leszsz.

Azután mentem Budára. Itten a hídon egyfelől a menők, a más felől a jövők járnak és így temérdek ember jár a nélkül, hogy egymást döfölnék, keresztül Budára. Itten úgy tanáltam, hogy a Duna partyán lévő része szép Budának, a több részét pedig nem lehet hasonlítni Pesthez. Innét menve a Várba, szép épületek vannak, pompás a Nádori lak (Mátyás Király palotája); innét felséges kinézés van mindenfelé és meszsze lehet el látni Pest felett. Azután az Erdélyi Királyi Kormányzó Úr Ó Excjának is az épületteye, a jobbízű, nagyszerű épületek közül való. Láttam azon épületet is, melyben az országos fegyvertár van, amelyet csak szent István király napján nyíltják meg, máskor bé van zárva. Azután láttam szomorúan és meg borzadva a piatzon azon helyet (ahol most a kút van), a hol Hunyadi Lászlónak feje vétetett. Láttam azon épületet is, a mely abban az időben a Czillei Ulriké volt, amelynek tornázból, az akkori nádor a hóhérnak kiáltotta, hogy vágják a László fejét. Innét egészz megborzadva mentem a vár körüli sétahelyre, ahonnan pompásan látszanak a budai hegyek. Ide szokott nyáron olykor-olykor a budai és pesti nép a városi lég változtatása kedviért kimenni. Innét láttzik Krisztina Várossa a Horváth kertbeli arénával, innét láttzik a vár árka is, ahol régebbe a megitélt foglyok fejei vétettek; láttam a helyet, a hol Martinovits és Sigrái fejei vétettek; ezen hely, ha beszélni tudna, sok vérnek tudná biographiáját elé beszélni.

Továbbá ezen várról láttzik egy hegy nyugot felé, ahol Mátyás király idejében egy szép Lora nevű juhászné lakott, ide szokott Ófelsége lovász legénynek öltözve, fejedelmi gondjait a szép juhászné társaságában felejtegetni. Láttam Mátyás király Templomát; ennek a tornyán, a Magyarország czimerével egybefüggőleg jól láttzik a holló is. Őszvejárván Budát, el mentem a Várnak Pestfelől való oldalára; innét pompás látvány van, a Dunán temérdek hajón lévő malmok vannak, szép nézni, hogy csolnakáznak a Dunán, és Pest az ő szép épületteyeivel szépen néz ki, egy szóval azt csak látni, de le írni nem lehet, mely pompás kinézés van a Budai várról le a Dunára és Pestre 's ezek felett meszsze az egészz térségre. 's viszont szép a Pest felől való Dunapartyáról nézni a Dunára, Buda-Várára, szent Gellért hegyére.

Őszvejártam még egyszer Pestet 's csudálkoztam, hogy a víz áradáskor nem omlott őszve, mert sokhelyt másfélölnyinél is fennebb volt az épületek között a víz, de mintha soha áradás sem lett volna, oly szép Pest, a Párisi uttza üveggel van befedve, egy szóval Magyarhon büszke lehet Buda Pesttel. Estve voltam a Magyar Színházba, játszódták a két pisztolyt, igen szép betyáros történet és földszint a színház tömve

volt, azt mondják, hogy a Magyar Színháznak több betse van most, mint régebben volt, s úgy tapasztaltam, hogy a Magyar Nyelvet kezdik más nemzetek is bétanulni, jelesen a zsidók (ezek nagyon sokan vannak Magyarhonban 's ahol valami pénz forrás vagy pénz forgás van, mindenütt lébe kalányok 's ha befogadják őket, remélleni lehet, hogy Magyarország vagy másfél száz év múlva magyarul is beszélő zsidó ország leszsz).

27. április, a Pest nevű gőzhajóra ültem; itt az eddigi úti társak nem követtek. Itten az elindulás napja előtt a felvételi hivatalnál le kell fizetni a vitel árrát. Az első hely Pestől Bétsig nyolcz pengő r.forint, a második két pengő r.forint, és a podgyászt is ezen hivatalnál le kell tenni, melyről nyugtatványt adnak és másnap a határozott időn a hajónál kell lenni. Az elindulás előtt háromszor csengetnek, amikor a harmadikat csengetik, aki a hajóba nem leszsz, el marad, mert azonnal indul a hajó, tehát két óraker elindultunk. Ez már megint valami különös, a világnak különböző részeiből összejött emberek társaságában lévén az ember, előbb, míg valamelyikkel megismerkedik, nagy tartozkodással van, így voltam én is, de azután csakhamar megismerkedtem sok magyarhoni urakkal, úgymint Hevesmegye administratora Almási, Ungmegye alispánya Horváth János, Locomtenentiale Consilium Tanátsnoka Gr. Königsseg, Hajdu kerületi követ Kováts Sámuel, Komáromba lakó Domokos Mihály urakkal, nem különben egy Eperjesi egyesült hitű orosz káptalan kano-nokja, Molnár András úrral, ez egy igen derék academita és theologia doctora, azonba a tudományos pályán kivüli szép élettapasztalással bíró ifjú ember. Azomba míg az esméretséget tehetné az ember a hajón, szép az elindulás, a parton sok ember van, akik a hajó elindulásában gyönyörködnek, továbbá pedig a rokonok, jó barátok butszuzódnak 's talán hív és hívtelen szerelmesek is egymásnak Istenhöz zádót mondanak (mert a hajóba sokféle és sokfelé meszsze utazó emberek vannak). Én, akinek sem a parton, sem a hajón nem volt senkim, még csak ismerősem is, csak Istenhez fohász kodtam, hogy vezéreljen szerentsésen és így indul-tunk el.

A hajón lévőknek gyönyörűség nézni, hogy a tárgyak rendre hogy jönnek és elmaradnak, és a szárazon nem ismért valami különös hajó-zási cathegóriában tartozó meglepetést érez az ember. A hajón két hely van, az első és második, az első valamivel drágább, de a társaság ked-veoseb itt, mint a másodiknál, mert a második helyen sok elegy-belegy és cselédség is van. Most a második helyen többnyire zsidók voltak, azonban az első helyen lévőknek szabad a második helyen lévőkhez is nézni által menni, de a második helyen lévőknek nem szabad az első helyre. Az aszszonyságoknak külön szobájok van, minden szobák szépen, jelesen, az első helyen pompáson vannak butorozva és itt az ember úgy találja magát, mint egy vendégségbe meghívott úri háznál. Sokan voltunk, mert akkor csak az első helyen többen voltunk 50-nél, de mint-hogy csinos és mívelt emberek voltak, annál fogva nem lehetett meg ünni. Mindezek után azt jegyzem meg, hogy költséges lévén az utazás, nem kiti boldogság, sőt nélkülözhetetlen a vagyon és pénz, de a mellé még kell jó nevelés és nyelvtudás is, mert azzal bárhol és bárkik között

lehet örömet és nem vallhat szégyent. Itt a hajón van külön pipázó szoba, senki és semmi gorombasággal, illetlenséggel vagy helytelenséggel nem viselheti magát, mert legkisebb helytelenség rögtön szembetűnő, hanem ki-ki illőleg discurál, olvas, vagy ír vagy gyönyörködik a tájékokba. Fejül a hajó fedelén lehet szélyel nézni. Itt a hajó fedeletet végén van a kormányos, aki egy kerék forgatása által kormányozza a hajót. A kapitány az ő Cabinéjéből ki ki jön és a hajó közepin, egy erre végre csinált állásról szélyel néz és egy onnét a hajóban lévő massinistához szolgáló rézcsöbe beszélve, adja a direcliót. Rendre mindent megnéztem, megnéztem a masinát is, amely a kőszénnel csinált tűz munkája által forralt gőz ereje által, a víz folyással szembe viszi a hajót, 's a vas kémén mellett van egy más, kisebb kémén is, melyen a kelletnél több gőz ki menyen, nehogy a szükségfeletti gőz ereje miatt elpattannyon a katlan. Felséges adomány a szép ész, és nem tudtam bámulás nélkül nézni a híd és hajó körüli masinák munkáit, mely oly pontosan van fel számítva, hogy csalhatatlan hiba nélkül viszi végben a munkát. Fejül a hajó fedeleteten van a konyha, éléskamra és úgy el van mindennel látva, hogy pénz mellett a legkényelmesebben lehet élni; a podgyászoknak van magazinja, a hajósoknak külön helyek, egy szóval egy ily hajót legelébb bámulás nélkül látni nem lehet.

A Duna völgye szép, Poson felé menve, közelebb érni lehet a Duna mellett kétfelől Dunakeszi és Szent Endre mezővároskát, azután Vátz, püspöki lak és város, azután Kis-Maros, itt egy szép vadás kert és püspöki kastély van, Nagy-Maros mezőváros, svábok lakják, azután Visegrád, itt egy regényes váromladék van, azután Szob, szép fekvésű hely, Szobbal általellembe van Dömös, itt Béla király, mikor diétát tartott, a ház leszakadott és agyon ütötte. Azután Hellémba, itt szakad bé az Ipol vize a Dunába, azután Kövesd, itt szakad bé a Garam vize, azután Püls, ezután jön Esztergom, királyi város, érseki lakhely, itten ki szokott kötni a hajó. Esztergomba épül a primási templom, ez egy igen nagy és költséges épület, de egy dombon állva, gyönyörűn látszik, kivált Komárom felé, mivel erre már szélesebb a térség.

Amint Komárom felé mentünk, Újfalu tájékán jött Posonból a Fridrich nevű hajó sok utasokkal, ezen jött a Primás Úr Eő Exja is le Esztergomba. Mind a mi hajónkon, mind pedig a Fridrich hajón lévők a hajó fedelére jöven, örömmel néztünk egymás utazására és köszöntünk a Primás Úr Eő Exjának, Újfaluba harangoztak. Azután a Duna partyán két felől értük Korva és Piszke nevű, több birtokosok által birató falukat, azután Sütő, a primásé, itt márvánt vágnak, túlfelől Mots, a primásé, azután Radvány, több birtokosoké, túlfelől Neszmély, Gr. Zitsi Miklós faluja, nevezetes arról, hogy itt jó bor terem és nevezetes arról, hogy itt Albert király a török háborúból visszajöven, dinnyét ett és arra vizet iván, meghalt; arról nevezik azon kútat most is király kuttjának. Azután jön Almás, Gr. Zitsiéke, itt kőbányászat van, 's abból épittik a komáromi várat, itt a réf. Eccla archivumában van egy rendelete egy török Basának, melyben parancsolja, hogy az emberek adják a gyermekeiket az oskolába és adjanak a tanítottanak fizetést. Ezzel általellenben van a Zsitva-torok, nevezetes arról, hogy itt békéltek meg a törökök 1618—19-be

az ausztriai házzal, ekkor kezdette a török az ausztriai házat elismérni, Itt szakad a Dunába a Zsitva vize. Innét balfelől megszűnnek látszanak a vértesi hegyek, annak háta megett kezdődik a Bakony, továbbá Tata mezővárossa, Gr. Eszterházi Miklósé, aki Rómába ül és nem tud magyarul, itten van egy vára és itt velették egykor a török követeket a tóba, itten van egy malom, amely évenként 80 ezer r. forintot is behajt hasznót, s ezen uradalomhoz 57 falu tartozik. Emellett van Szőny, Gr. Zitsiéké, e valaha római Bregetium volt, itt találták a Cicero leányának a koporsóját, itt kapnak régi, pogány pénzeket is, innét nézve Komárom felé, már nem lehet látni hegyeket, csak térséget. Azután jön Komárom királyi város, itt vagyon az európai legerősebb várok közül való egygyik erőss vár, mely még kebelébe ellenségét soha bé nem fogadott: itt lőtt a mi pattantyusunk a Napoleon ágyujába hogy a töltés oda szegződött. 1809-be ide vonta magát az ausztriai ház is. Itt fog lenni az ausztriai birodalomnak a fő depója. Itt van egy Bástyán egy szűz kőből faragva, mely egy kézzel pendelyt emel és a más kézzel figét mutat és alája e van írva: *nec arte, nec Marte*.¹ E vár alatt szakad bé a Vág-Duna az öreg Dunába, ahonnet Posonig egy 12 mértföldnyi nagy szigetet formál. Ezután jön Gőnyő, Gr. Zitsiéki faluja, azután nemsokára bé estveledvén, a hajóban ültünk, itt a hálás nem volt a legkényelmesebb s én azért sem aludtam, hogy hajón többet nem aludtam, de a kerék zúgása is ébresztgetett.

28. ápril. reggel felvirradván, jobbról és balról huzamosan egyenes helyt lévő erdőket láttam. Nemsokára értünk Óvárra, itten van Gr. Zitsinek egy régebben épített kastélya. E tájról pompásan látszik megszűnően Posonnak vára, melyet Schlossbergnek hívnak, ez is omladék. Csakugyan e tájról látszik Herczeg Eszterházinak egy Köptsény nevű faluja, az azontúl látszó hegyek már Austria határszéle. Reggeli 7 órakor érkezünk Posonhoz, itten a hajónk sok utasokat Posonba hagyott, jelesen az elébb említett urakat is és ismét mást vett fel, Béts felé jövőket. Ezen városnak a Duna partya felé, a kiszállóhely mellett van a Königsberg nevű domb, a melyre a megkoronázott király fel szokott menni és a kardjával négyfelé vág, annak jeléül, hogy országát védeni fogja. A Duna túlsó partján, ahová Posomból hídon járnak át, van a Posoni Au szép nagy sétáló berke, itten van szép vendéglő, a hol többnyire musikusok gyönyörködtek a hallgatókat Po-on országgyűlési és koronázási hely, de nem oly szép, mint Pest. Miután a tájék és a város körüli vizsgálatot tettem, láttam, hogy a hajónk egygyik Cabinejéből kijött egy görögös öltözetű öreg ember egy jó természetű nőivel és egy szép leányával, ezen öreg a volt Serviai fejedelem, Milosnak a testvére, Obrenovics Efraim. Nem tudott más nyelven beszélni, csak ráztul. — ez volt ministere Milosnak, de azt mondják, hogy a Serviai ármányoknak és szerentséllenségeknek is koholója, azomban a képe nem mutatott semmi ministeri képet s egyéb fogásai is nem hasonlítottak egy mívelt diplomatához, valójában alig hihetném, hogy minister volt, mert inkább hasonlított egy czikornikhoz, mind ministerhez a képe. Most számkivetésbe van s jön Bétsbe Miloshoz, nem mér szegén Servia mellett telepedni, nehogy kurtább legyen a teste egy fővel.

¹ Sem furfanggal, sem hatalmi erővel (meg nem hódítható).

Itt Posontól nyúlik északfelé a Kárpátusi hegy. Pesttől Posonig 18 státiot jöttünk, nyolcz óraker érkezett ide Bélsből Galatea nevű igen szép gőzös, 's a Posonba jött utasait le tévén, az onnat Pestre menőket felvette, azzal ment, — szép látni, midőn a két hajón lévő utasok, mint akik soha sem látták egymást, mind néznek egymás szemébe.

Ekkor indultunk mi is Béts felé, 's menve balról egy erdős hegyen látszik Farkas vára minája, jobbról pedig regényesen Dévény omladozott vára; ez egy régi vár, még a magyarok ki jövelelekor volt, Morváknak Zvatopluk nevű fejedelem idejében. Ezen kis városka a Herczeg Pálfié, ez a határ széle Magyarhonnak Austria és Morávia között, ez alatt foly bé a Dunába a March vize, a mely víz választja el Magyarhont Moráviától. Dévényben van a harminczad, itten a portékákat vizsgáló Bétsi vámosok a hajónkba szállottak, — a vár megett Béts felé van egy pompás köszikla csúts.

Posontól addig igen szép regényes, hegyes erdős völgyes hely 's tart még keveset balfelől, de azután Bélsig térség. Austria határ szélén van egy Heinberg nevű város, ezen város felé kanyarodásnál egy kösziklán van egy vár omladék, Heinburg felett pedig egy nagy magass dombon igen pompásan és regényesen látszó omladozott vár van, itten vannak dohán főző és tö fabrikák, Béts felé pompásan látszik Heinburg és vára. Azután jön Altenburg, itt látszik egy domb, a melyet a hussiták a sisakjokkal hordottak össze; a mellett van egy Gótikus templom, Báró Ludvigsdorf faluja, azután Petronelle Gr. Traunék faluja, szép kastélyal, azután Elend, Gr. Traun faluja, azután Fischament, szabad mezőváros, Kaiser-Ebersdorf, az Ófelsége birtoka, Prader, az Ófelsége vidéki kastélya, Kaiserüll többeké.

Itt jött Bétsből a Duna nevű gőzös sebessen, amely az ország gyűlése olt minden napon Posonból reggeli hét óraker Bétsbe menyen és innét délután négy óraker megyen Posonba. Azután nemsokára érkezünk Bétshez. Itt a hajó megállott és a Poltiától vizsgálók jöttek, Passusainkat elvették 's ehelyett egy nyomtatott nyugtatványt adtak, a melyel 24 óra alatt a Politia Directiojától a passust ki kell váltani, azonban a vizsgálók a portékáinkat vizsgálgatták, jelesen a dohánt nem szabad kivinni 's miután krétával a pakjainkat megjegyzték, kiszálhattunk és Bétsig a Dunától egy Prater nevű igen szép erdős helyen mentem fiákerrel délután 5 óraker Bétsbe (a Dunáról való kiszálló helyen fiákerek vannak) alig kaptam helyet, ahol beszállhassak, míg végre a külvárosba a Wiedenen, a Triest nevű vendéglőbe beszállottam. Ez nap részint fáradt voltam, részint nem mertem megindulni, nehogy elveszeszszem magamat.

29. ápril. egy lonbedinterrel kiindultam, hogy lássam Bétsnek valami részit, 's miután egy napig a lonbedinterrel a bel és külvárosnak több részit öszvejártam, úgy láttam, hogy a belsőváros körül van egy vár, a melyen kívül mindenütt pompás kinézésű sétahelyek vannak, azután ugyanazt körülveszi a glacies (glaszsi), itt is pompás sétálóhelyek vannak, hogy pedig milyen a város, arról csak annyit mondhatni, hogy a midőn Kolosvárról Pestre jön az ember, Kolosvár egy kis város Pesthez képpes, a midőn pedig Bétsbe jön az ember, úgy tetszik, hogy Pest

egy kis városka Bétshez képpent, Kolosvár pedig mind egy kis mezőváros, egyszóval Béts nagy város.

30. április meg néztem a királyi épületeket (a Burgot). Némely része füstös régi épület, de nagy tisztelet lepi meg az embert, a midőn reájok néz, egygyik királyi kapun arany betűkkel e van: *Iustitia regnorum fundamentum*. A Burg mellett van a Josefsplatz, itten a piatz közepén kőből ki van faragva Jóséf császár lóháton kinyujtott karral. Szép piatz a Hof, a belvárosba úgy tetszik, hogy a legszebb utzák a Kolmark és Graben, Tuchlauben és Hern-gasse. Az itten látható pompás boltok, ékszerek és drágaságok temérdek sokat érők, azon kívül pedig a több utzákon is különbnél különbféle pompás boltok vannak, a flaszterek faragott négy-szegű kövek, az épületek nagyok és pompások; van olyan épület, jelesen a Bürger-spítál, ebben amennyi lakos van, egy nagy falut lehetne belőlle állítani és vannak olyan pálék (?), hogy szép és nagy Dominiumokat lehetne venni azoknak az árrokkal.

1. maji nem volt szép idő, ami elég nagy kár volt, mert ez nap látni a Bétsi népet. Az az ember életében egy felséges jelenés, úgymint reggel hat óraker a kengyelfutók futnak és pályadijat nyernek, most egy ángol futott jobban, azután az Augartenbe pompás musikálások folynak, úgy nemkülömben a Sperl-Gasséba, a Sperl nevű vendégfogadóba, ahol két nyári és két téli salonok vannak, itt több ezer embert is meg vendéghelhetnek a ki elégittésig és szép renddel, délután pedig a Präteren szekereznek, most is, mind a mellett hogy nem volt szép idő, több kotsikázók voltanak két ezernél is, 's a mellett pompás lovakon lovagoltak. Ekkor voltam szerentsés látni, amint szekerezett az özvegy Császárné, Ferencz Károly Ó Fennségének két fiai, akik között láttam a speraturus korona örököst, továbbá István főherczeget, — ezek külön szekereztek kamarásaikkal, láttam a török követet is kotsizni ekkor; a többek között is hihetőleg, hogy voltanak nevezetes emberek, de a temérdek sok szekerezőt nézni is alig győzheltem, mint aki soha ilyesmit nem láttam, — láttam egy szerentsent is ugyanekkor.

2. Maji el mentem az Augartenbe, ez egy pompás sétáló hely, e mellett van a Brigittenau, a sok vendéglőivel, itten pompás időtöltést viszen végben a Bétsi nép Brigitta napján, azután megnéztem a szent István templomát, azután a Tiefe-grabenen lefelé menve, felettünk egy hídát vettem észre, a mely nem híd, hanem utcza és hoszszat tart ezen utcza (Hohé brükké). A külvárosba a legszebb utcza a Seger-czájlé. A Dunából egy Canális van vive nyugot felé a glaszszi felé és magában foglalja a Leopoldstadtot, abban van az Augarten és Brigittenau és Josef kertje is.

3. Maji marha-mustrálás volt, itten lehet látni kövér marhákat és teheneket 's szép birka juhokat, egyéb nem is volt az Augartenbe, itten lehetett látni gazdasághoz tartozó mesterséges eszközöket. Onnét feljöve, jöttem azon piatzotskába, melyet Stokk im ájzen-plattznak hívnak, itt egy fal mellett van egy fa, a mely a fel szabadult lakatos legények által már szeggel tömve tele van verve, — azután körüljártam a váron (bastájon) és nyugat felé szépen látszik Döbling nevű szép falun túl egy hegyen Kalenberg és Leopoldberg nevű vár omladékok, ezen hely nevezetes

arról, hogy Szobijeszki lengyel király itt jött volt a török ellen a németek segédelmére. Onnét jöttem Frájung nevű piatzra, ez arról nevezetik Frájungnak (szabadításnak), hogy itt egy szegelet háznál hajdan lakott pékklégény vette észre, midőn a törökök felakarták vettetni Bétsét, a földbe dolgoztak 's ez hírt adván, úgy dolgoztak a török ellen, a mely által meg szabadult Béts.

Az nap estvéjén voltam a Kärtnertornál Theatrumba, sokan voltak, Herczeg Ferencz Károly nőivel is ott volt s a páholyok és a földszinten sokan voltak, a párteren 4 ezüst huszas volt a bémenetel díjja, 's pedig csak a fennállóknak, de nem bánom, hogy elmentem, mert valami baletisták tánszoltak 's mimikáztak, de úgy, hogy én olyant soha de soha sem láttam. Egy Essler Fáni nevű volt a legnagyobb tántzos, azt mondják, hogy ez a világon a legelső tántzos.

4. Maji elmentem a Josephinumba, ide csak szombatonként lehet 11 órától délután 1 óráig menni, itten az emberek teste állásait, izmait és erejét, úgy nem különben a szülést, jól és idétlenül szült kis gyermekeket, továbbá pedig az egész emberiséget a maga egészsz meztelenségében lehet látni — mindezek viaszszból vannak, de oly természetesen, hogy aki nem tudná, azt hinné, hogy csupa emberi testek. Azután elmentem a pénzverő házba, itt is mindent gőz erejével munkálnak. Emellett van egy Mineralien Cabinét, itt az Austriai egészsz birodalom részeiből hozott stufák és kövek vagynak, itt láttam Verespatokról is sok stufákat, mert fel van írva reájok, honnét valók. Azután elmentem a szent István templomába, ezen nappal keresztül járnak a templomon, nagy és sok mellék oltárokból áll és akkorák a mellék oltárok, mind a nálunk lévő nagyobb templomok Itten van a Szávojai Eugenius herczeg kápolnája és Maximiliánnak egy pompás monumentuma. Estve voltam a Burgtheatrumba, a második párteren 30 pengő bémeneti díjjal, igen szép vígjáték volt ezen cím alatt: Modestus.

5. Maji látni akartam a templomi menetelt, de húsvéttól fogva nem tartatik, ami, a mind mondják, nagyon szép; elmentem, hogy meg nézzem a császári lakot, de ide most, amíg a császár Schönbrunba nem megy, csak audientiára lehet menni. Meg néztem a császári istállókat, ahol mint egy 600 darab hámos és nyerges lovakat láttam. Azután körüljártam a bastájt is, úgy láttam, hogy az a leggyönyörűbb sétálás magánosnak, ha társaságot akar látni az ember, a Népkertbe lehet látni sok gyülekezetet. Ez nap mint vasárnapi napon pedig a nyüsgés erőssen nagy volt, akár merre néztem. El mentem Schönbrunba, itten láttam egy felséges királyi kastélyt, a kertbe egy szép meszszelató emeletet; itten lehet látni szép halastókat, melyekbe különbnél-külömbféle színű tarka és arany halakat lehet látni. Itten láttam a különböző éghajlatú állatokat, igen nagy meglepést éreztem, midőn az elefántokat láttam, itten láttam szép virág házakat és kerteket, mily dicső és felséges Schönbrun, azt én le nem írhatom. E mellett van egy Hitzing nevű falu, a Najburg kolostoré, ide egy kávéházba erőssen sok Bétsi ember gyült öszve, úgy hogy azt hinné az ember, hogy az egészsz Béts Schönbrunba és Hitzingbe gyült 's minthogy a mái nap szép idő volt, sok nép gyült öszve, éppen ily sok nép gyült öszve a Praterbe, hasonlólag a nép-

kerlben és mindenütt felséges művész musikusok gyönyörködtették a hallgatókat és a kávéházakban is tömve voltak, egy szóval Béts Mennyország és Pokol, benne laknak angyalok és ördögök és azt a luxust, pompát aki nem látta, nem is képzelheti, a mi itten van. A nép kertjében van szép halakkal halastó, van a Teseus temploma és ezen egy félhold formálag álló kávéház, 's itt is mind azon gyönyörök, a melyek Hitzingbe 's máshol voltak, látszottak. Ez nap estvéjén voltam a Kärntneri színházba, az olasz operisták adták a Sevillai borbélyt, remekül de remekül.

6. Maji meg néztem a fegyvertárt, ez nagyon felséges. az udvar teli van ágyukkal, különböző időből és különböző uralkodótól, a szaláokban pedig fegyverek és kardok oly rendezesen, 's oly szépen vannak rakva, hogy távolról azt hinné az ember, hogy csak ékszerek; itten vannak régi időbeli sisakok és vitézi vas öltözetek 's nevezetesebb vitézeknek érdempénzeik 's díszjeleik. A városi Zeughaus is megérdemli a nézést, itten van a több ritkaságok között a Karamusztafa koponyája és halotti inge.

7. Maji láttam szép lovaglásokat a Práteren, a hol oly jó lovaglókat és lovakat láttam, amilyeneket még nem láttam; mind herczegek és nagy úri családból való lovagok voltak.

7—8—9. Maji több helyre tisztelkedni menve, ezen napokon megjártam Bétsnek némely részeit: a Wassergartent (ittén sokan szoktak sétálni), a Paradiesgartent (ittén reggeliznek a nevezetes urak) és mindenütt felséges musikákat lehet hallani, szép része a külvárosnak a Séger-czájle, gyönyörű sétálás esik pedig benn a városon a Grabenen, a Kohlmarkon és a Tuchlaubenbe, mert itten külömbnél külömbféle pompákat lát az ember. A boltokat rendre megnézve, a singes boltokat el kezdve az üveges, arany és ezüst, könyves és képes és több mindenféle megkívántatókból álló boltok mellett elmenve, minthogy itten különös ügyességgel sok és pompás portékákat raknak ki, a szem és íz eltéved, úgy hogy a leghidegebb vér ember is gyönyörét lelheti és azoknak felvásárlására határtalan kedvet kap 's mi után teljes gyönyörrel el nézi mind azokat, 's nem ejt vásárt az ember, nem az ész, hanem a seb kormányja teszi azt. S a seb kormányja miatt elmaradott vásárok miatti fájdalmas érzést csak az hideg ész el tudja nyomni.

10. Maji, ezen nap nevezetes reám nézve, mert láttam a királyi kintses kamarát; ide elébb kérelem-levelet kell egy néhány nappal a megnézhetés előtt adni, amelyre biléttet kapva, csakis úgy juthatni ide. Itten a mi van, le írni nem lehet, mert egy legkisebb portékáig minden nevezetes és tisztelettel lepi meg az embert. Itten előbb elefántcsontból, fából és üvegből lévő nevezetes régi felséges metszéseket láthatni. jelesen egy madár 's annak a nyakán egy méh, fából ki-faragva oly felségesen van, hogy ezt látva, nem hiszek oly átkozott szívű embert, a kibe a szent hit fel ne ébredne, mi szerint a lélek Istentől van, mert azon kéz, a mi azt faragta, Istentől adatott lélek erejével tudhatta csak faragni; azt hinné az ember, hogy nints mód, hogy ne élt volna valaha ezen madár, annak tolla, pihéje, mindene úgy van ki faragva. Azután királyi palástokat és királyi koronákat, királyi pálczákat, csillagokat, kereszteket, aranyból briliántokkal, császárné öltözettyeihez tartozó briliántos és külömbnél külömbféle drágaköves nyaklánczokat, fejkességeket, látni pedig hideg

vérrel nem lehet, úgy más szobákba ezüst és arany tálakat, felséges régiségeket és több nevezetes művészek által faragott és készített portékákat látni bámulás nélkül nem lehet. Itten van azon arany medence, a mely a cs. k. hercegek és hercegnők keresztelésekkel elé vétetnek, itten van a Napoleon fiának a reichstadi hercegnek a böltsője, melybe rengetődött és két szekere, a mit a francziák neki ajándékba küldöttek kiti korába, csupa ezüsből van és sok arannyal megveve (beschlagen); vannak régi aranyos kardok, a többek között van a Gejza magyar király kardja is; van egy nagy óra, amelybe a mint az óra perczek telnek, szépen lassan a Lotheringiai herceg Mária Therésiával szembe jönnek és fejul két angyal koszorut botsát a fejükre 's a rendek kísérvé mindkettejük előtt egy-egy vitéz, koronát tart fejük felett egy angyal aranybetűkkel írja: Vivant Franciscus Maria Theresia; ez is egy igen szép mechanisch munka. Ezen kívül pedig régi időbeli szép és drága órák vannak, de mind ezek mellett felséges és drága pompákat lehet látni, melyeknek árubezsüket meg írni képes nem vagyok.

11. Maji voltam a Burgba lévő Mineraliem Cabinetba, itten találkoztam a Cabinet Directorával, Paris Urral és megmondottam a Bátyám Uram tiszteletit, melyet is örömmel fogadott, 's igen jó volt hozzám, mert mindent megmutatott és megmagyarázott. Itten nevezetes gyűjteménye van az ásványoknak, a világnak különböző részeiből, itten láttam Verespatakról is szép stufákat 's szép köveket Sibériából, Peruból, 's a természetnek szép munkáit lehet a kövekbe látni, melyeket azt hinné az ember, hogy kéz művelte. Itten gyönyörű bergkristallumok vagynak, jelesen van egy pompás Afrikából, amely mintegy 139 fontot nyom, vannak drágakövek, brilliántok, diamantok, smaragdok, opálok etc., de jelesen stufákba, hogy hogy teremnek a drága kintsek, látni felséges. Azonban van egy nagy darab opál, amely azt mondta Paris Úr, hogy megbecsülhetetlen, ilyen drága opál nints az egész világban, — 's e mellett van egy pompás bokréta, a melyet Mária Theresia egy Juvelirral rakatott öszve és a férjét, a Lotheringiai herceget meg lepte 's ez azért is jeles eset mert a Lotheringiai herceg, Ferencz a metallumoknak nagy buvárja lévén, mind gyűjtögette és egy kasztenbe tartotta, 's egykor a nője, Mária Theresia felséges aszszonyunk. reá akadván, hogy pusztán a kasztenbe ne üljenek, egy felséges bokrétába csináltatta 's úgy lepte meg, — az a bokréta egy szép dominiumot ér, mert 90 ezer pengő rfrtra van betsülve. E mellett vannak drága kövekkel gyűrűk, 's emellett felséges, különbnél különbféle színű bergkristallumok 's egy pohár bergkristallumból vágva, amelyet az ember azt hinné, hogy üvegből van faragva. Továbbá vannak kővé vált állatoknak csontjai és óriási nagy állatok állai fogakkal, amely állatok a rég elenyészett időkből valók voltak; úgy, hogy ma afélék nem existálnak. Vannak petrificiált halak, csigák 's több kimondhatatlan sok apróbb 's nagyobb állatok, 's vannak fa csutkák kővé válva, — 's ezek felett csak a minerológiához értők által tudható nagy betsü mindenféle kövek gyűjteménye. Ezután elmentem ebédre a Schothenthor melletti vendéglőbe, itten láttam a mint Fő Hertzeg Károly és több császári házbeliék mentenek 's kísérték temérdek szekerek Nuss dorfra, ide várták a Fő-Hertzeg Károly fiát,

Albrechtet,¹ aki is gőzhajóval hozta a nőjét a Bavariai király² leányát. Azután elmentem a Burg melletti Palotájához Főhertzeg Károlynak, hogy láthassam amikor jön a magass ujj pár és az odagyült sokaság előtt jóval odamenve, elől voltam, minek következtetésében láttam a boldog újpárt az öreg Hg. Károly szekerébe, az öreg úr mellett ülve balról a magass menyasszony, ez egy nagyon kedves, fiatal, szép, nyájasképű hertzegné, valamint maga a Hertzeg is, a több gyermekei is H. Károlynak nagyon ügyesek, egyáltalában pedig az egészsz császári és királyi uralkodó háznak minden tagjai szelid és nyájas képűek.

Ezután elmentem a cs. és királyi kriptába, ez a kapuczinus szerzeteseknél van, csak egyedül voltam 's egy nagy szakállas szerzetessel jártam meg, itten pompát nem lát az ember, itten ő felségeknek is a tetemeik halotti csendben várják a feltámadás nagy napját. Azonban itten a legpompásabb koporsó a Mária Therésiáé, melyben a férjével nyugszik, bronzból van, II. József császárig mind drága koporsók bronzból csináltattak, de II József császár meghagyta volt, hogy csak közönséges rézből csináltassák 's úgy temették el, ezután a többiek is rézbe temették. A külső koporsók, amelyek is nagy szekrény formák, a belső pedig, a mi az öltözetet és belső koporsót illeti, nem lehet látni, de azt mondja az én magyarázó barátom (monachus), hogy az már pompásabb szokott lenni, csakugyan a közelebb el halt Ferencz császár urunk koporsója is az idomra nézve csinosabb 's az oldalán arany betűkkel van: *Justitia regnorum fundamentum* Különös érzés lepett meg, amidőn annyi nevezetes uralkodók koporsója mellett jártam, 's ezeknek életbeli nevezetes eseteikre, tetteikre visszatekintve elgondoltam, hogy rendre kimulva, mily pompákat 's kintseket kellett el hagyniok, bizony bizony minden pompa 's minden ék 's egy ezred csak buborék,³ mély álm nyomja a megholtat, de sok emberek jutottak az eszembe, ezeknek tetteikre tekintve, midőn erőssen a világhoz ragaszkodnak 's képesek lehetnek embertelen tetteket 's egy kis ideig tartó kényelem vagy kis kimenetelű kinézéséért ezer színű malitiákat végbe vinni, bizony bizony ámbár élnek, ámbár ébren vannak, de az olyanok is mélyen alusznak.

12. Maji elmentem a gőszekeren Badenbe; ez Bétshez három mérföldnyi hely. A tájék igen szép, határtalan szorgalom látszik a hegyes erdős helyeken, sok váromladékok vannak emlékül hagyva; különben a föld terméketlen természetűnek látszik, nagy szorgalommal teszik termékkennyé, itt a németek között lehet látni, hogy labor assiduus omnia vincit. A gőz szekeren három fertály óra alatt mentünk, amikor stataliter kell menni, 14–15 minuta alatt oda menyen, ez egy nagyon felséges találmány, a locomotiv gőz erőmíve munkáját még nem látta az ember, alig hinné, mert hat, hét vasútra alkalmazottszekeret egymásután kaptsolva, könnyedén és sebessen viszen. Itt három Classisra van osztva, a két elsőbbek drágábbak, mert a butorok szebbek, azonban elég kénye-

¹ (1817—1895).

² I. Lajos bajor király (élt 1786—1868), leányát: Hildegardot (1817—1895).

³ Idézet Kölcsey Ferenc *Vanitatum Veni'as* c. verséből: helyesen: „Pára minden pompa s ék: Egy ezred egy buborék.”

lemmel utazhat az ember a 3-ik Classisba is, a mint pedig a gőz szekér megyen, ha messze tárgyakra néz az ember, aztat kísérheti a szem, de az út melletti ember vagy oszlop csak mint a villámlás úgy tűnik és mulik a szem előtt, de legszebb. a mikor a mellékuton jön más gőzszekér, ekkor vehetni leginkább észre a gőzszekér sebességét, mert csak elvillámlik egymás mellett, nem érkeznak a szekerekbe lévők, hogy egymásnak köszönyenek; továbbá pedig itten nem szerentsés az ablakon fejet vagy kezét ki nyujtani, mert a pálya melletti lehető oszlop vagy kőfalhoz érhet 's oda szakad, azonban szép felszámítás van és nagy elővigyázat minden lépésre, s minden keresztüljáró ösvény vagy szekér útnál őr áll, aki tudja a gőzös érkezését 's a szerint engedí által menni vagy nem a még a gőzös el nem halad, továbbá pedig közel egymáshoz magass rudak 's rajtok kosarak vannak, azon esetre, hogy ha szerencsétlenség esnék, a kosarakat tüstént fel emelve, segedelem érkezik rögtön, azonban oly magasra vitte az ész már, hogy életveszedelemtől félni nem igen lehet. Egy egy locomotiv utáni szekereken ülhetnek hatszázan is, ilyen szekér van itt valami 35, egy-egy locomotiv belé kerül 25—30 ezer pengő rfrtba, Bétsből Gloggnizik 12 mértföldig van ezen vasut és került 13 millió pengő rfrtba. Vajon Erdélyben mikor leszsz vasut és gőzhajó?

Béts az austriai birodalomnak fővárossa, még a Rómaiak is úgy mint Vindobonát esmerték és ezek által városnak emeltetett, amelyben a nagy Császár, Mark Aurél 180-ik évben meg halt. Béts nevezetes a történetírásban a két, 1529 és 1683-beli török háborúkról, a frantzia béütésekről 1805 és 1809-be, úgy az 1814-beli híres fejedelmi Congressszusról. Béts körül 34 külváros, a város és külvárosok között van a Glaszsi (Glacis) mintegy 600 lépés széles, alleékkal béültetve, benn a városba van mintegy 1216 épület, a templomokon kívül, melyben 3, 4, 5, 6, 7 emeletesek az épületek, a külvárosokban van mintegy 7000 épület, a külvárosokban is 3, 4, 5 emeletesek, kő graditssal és cserép vagy réz fedelekkal; azon canálison, mely a város és Leopoldstadt között folj, szép hidak vannak, jelesen a Ferdinand és Ferencz hídjai (és két lánczos hidak a gyaloglók számára, melyeket Sofia és Károly hídaknak neveznek). Bétsnek a klimája nem állandó, a meleg és hideg hirtelen váltják magokat. Bétsset egészszen meg lehet látni a szent István toronyról és Kalenbergi várról. Népeisége Bétsnek mintegy 340 ezer, ezekből a belső városban mintegy 60 ezeren laknak, itten mintegy 5000 hivatalbeli van és mintegy 30.000 férfi és nő cselédség. Béts belső várossából tizenkét kapú viszen kifelé, ezek között az első rangot illeti a Burg kapú, — az utzák gránitkövel vannak kiflaszterezve, azonban keskenyek és horgosak az utzák, a piatai tágasabbak, kivált a Burg vagy Parade-platz, az udvari és népkert között, szép fák között szekerezhető és járható utakkal és ösvényekkel.

A nevezetesebb épülettjei Bétsnek a Burg, ennek külsője nem sokat mutat, ellenben Nyugat-észak felé a nép kertye felől nézve pompás, a belsője pedig képzeltetni, hogy milyen lehet egy császári lakás. Továbbá a Fő Hertzeg Károly, Hertzeg Battyáni, Ditrichstein, Eszterházi, Lichtenstein, Lobkovitz, Pálffi, Schönborn, Schwartzenberg, S'ahremberg paloták, nem külömben a Báró Sina palotája, — úgy a Trattner hof, a német

rendek háza, a Bürger-Spítál (ezen épület 180.000 forint házbért hajt bé), továbbá nagyszerű épületek a Mülkerhof, a Schottenhof, a Bellegardi-féle ház, a Dicasterialis épületek között nevezetesek az udvari kamara Palotája, a Bánk épületje (itt a dolgot nézni nem szabad), a cs. k. Cantzalaria, a Magyar és Erdélyországi Cantzelláriák, a Hofkriegrats épület, az alsó-austriai országháza, a magistratus épülete, a Cs. K. Priv. National-Bank; a titkos Status Centrallaria, az Universitas épülette, a polgári Zeughaus és a Tiefe-Grabenen a két emeletes (Nb. itten a földszinti épületet nem mondják emeletnek, tehát azonkívül kell venni; ezeken kívül pedig sok templomok, imádkozóházak, kápolnák. Béts az I. Maximilián idejétől fogva az uralkodóházak residentialis laka, úgy az Statusok udvari hivatalának Centralis helye, úgymint a Cs. Kir. titkos Status és udvari Cancelláriák, a finansz ministerium. a fő Politia, és a fő Censura, — az udvari haditanáts és a közönséges számadó igazgatóság. Itten van egy róm. cath. érsekség, van egy egyesült protestans Consisterium is. Itten a nevelésre, a kimivelésre és tudományra szép intézetek vannak, a cs. királyi egyetem IV. Rudolftól alapítva 1335. egy Bibliotheca a tudománynak minden ágaiból a Dominicánusok piatván és egy nagy természet-történelmi Museum és egy fűvészeti kert a Renn-végen. Továbbá gazdasági egyesület, — állat orvoslási intézet 1822-be alapítva, — orvosi, sebészi akadémia II. József által 1785 be kinyitattva szép bibliothecájával, naturalien kabinet az emberi testek wachs-praperátumokat, Dontana és Mascagne nevűek készítették. Van Ingenieur akadémia, 1738-ba alapítva. Van világi papok kiképezésére érseki Seminarium, ezeken kívül a nemes ifjaknak Mária Theresia által 1745-be alapított akadémia. Van akadémia a napkeleti nyelvekre is, Mária Theresia alapított 1754-be egy a török portával való ügyekbe alkalmazhatásra ifjak képezésére akadémiát, itten van Cardinalis Pázmán Péternek hajdan való Magyarországi Primásnak egy Collegiuma. Van polytechnicum Institutum, egy nagy Bibliotékával és minerológiai portékák, chemiai praeparatumok tanulmányára egy mathematisch-physicalisch kabinettel. Van a cs. k. Convictus a szegényebbek számára, 's egy Löwenbergische Convict, melyet 1732-be Gr. Löwenberg alapított. Van a cs. k. Civil Mädchenpensionát, melyet II. József császár 1786 ba alapított. Van emellett a felsőbb rangú kisasszonykák számára is egy pensionat. Van az Ursulina apáznál leány iskola. Van ezeken kívül hat fő és hatval. alsóbb iskolák, van az egyesített protestánsoknak theologiai tudományt halgatható és más alsóbb tudományt halgatható intézete, 's ezeken kívül több p.ívát tanuló és nevelő intézetek, van úszó iskola a Práteren.

A tudományokra és mesterségekre nézve főrangúak a cs. k. udvari Bibliotheca, a cs. k. egyesített naturalien kabinet a Burgba, a Brasíliai Museum, amelybe a természethistóriára nézve, amit Braziliából kapott az udvar, bététetett. A cs. királyi Schatzkammer, a melybe a császári klenodiumok, szentségek, mesterséges és ékességes portékák vannak, továbbá a cs. k. Zeughaus, itten vannak a ritka és megnézést érdemlő fegyverek, 's jelesen egy nagy lántz, a melyet a törökök 1529-be Budánál a Dunát el akarták rekeszteni Meg érdemlj a nézést a polgári Zeughaus is, itt az udvaron van hat ágyú, melyet Ferencz császár 1810-be

a polgároknak az ők hívségeikért nekik ajándékozta. Továbbá érdemes a nézésre a Belvedere, ezen gyűjteménybe több mint kétezeröttszáz kép van, melyeket mind a nevezetesebb művészek készítettek. Továbbá vannak az emberiségre és egészségre nézve intézetek, II. József császártól 1784-be alapított közönséges betegek háza, cs. k. garnisons ispotály, a kegyes szívűek ispotály, az Erzsébeth apátzák és kegyes szívű nők ispotály, az izraeliták ispotály, a szegény gyermekek számára privat institutum, minerális vízgyógyintézet a Carolina-kapun kívül, a cs. k. Invalidusok háza, a polgári ispotály, az árvák háza, gyermekek iránti intézet több-helyt a kül városba, a cs. k. siketnémák intézete, a cs. k. vakok intézete, a közönséges nyugpénzi intézet özvegyeknek, árváknak, törvénytudók, orvosok, sebészek, mesterembereknek és több cs. k. udvari szolgálatba lévőeknek, van bolondok háza, ez szomorú jelentés, ezt nem néztem meg, mert azt mondják, hogy kedvetlen és szomorú bényomást csinál az emberbe, 's hiszem is, mert az életbe magát sok okosnak hívő, rossz irányból intézett életű, rosszsmájú, ezerfából faragott atheista és sokszor éppen isten'elen eszes emberek is eléggé unalmas jelenést okoznak a betsületes embereknek, hát még a bolondok. Van Austriának Sparcassája is, van három tűz kármentő intézet, ú. m. az első austriai, a cs. k. szabadalmas és a Triesti Társaságnak Agentiája.

Itten vagynak nyugalmas feredők is, melyek között a jelesebbek a Dianabád, a Florabád, a Bründlbád, továbbá az orosz izzasztó feredő Gumpendorfon, az Augarten mellett a hideg és meleg feredők, az Augarten mellett a Damenschwimmschul és végre a cs. k. katonai úszó-iskola a Prateren, mely a civilistáknak is használhatásul nyitva áll.

Itten a szekerezésre vannak polgári lohnkutserék, vannak több mint 600 fiákerek 's ezeken kívül vannak sok társaságok, amelyeknek szeke-reikre a falu nevei fel vannak írva 's a közél lévő vidékekre és falukra el viszik az embert. Ilyennel voltam én is Schönbrunba, ebben belé ülhetnek 10—12-en 's fizet az ember 12 pengő rfrtot 's vannak gyaloghintók, melyekkel a városnak utczáiba elviszik az embert. A gözszeke-rekre vivő szekereken pedig e van írva: „Omnibus“.

Vannak jeles vendéglők (Hotels), melyek közül nevezetesebbek benn a városban zum Erzherzog Karl, zur Kaiserin von Oesterreich, zum Schwan, zum Wilden Mann, zum Ungarischen König, zum Römischen Kaiser, zur Stadt London és zum weissen Wolf és kávéház több van 80-nál is, ahol csinos butorozásokat láthatni.

Bétsben az industria határtalan, mintegy 300 kiváltságos és 300 kisebb fabrikák és manufacturák vannak. Említésre méltó a cs. k. porzellán-manufaktura, a melynek a Joseph piazton derék magazinuma van.

Szép az ágyú öntés, ágyú furás és a cs. k. puska gyár.

A bétsi népnek sokféle időtöltései vannak, öt helyt van Theatrum, melyek között a cs. k. Hoftheatrum a Burg mellett csupán szomorú játékokra néző és a lefinomabb vígjátékokért van; a másik a cs. k. Hoftheatrum a Kärtnerthor mellett, csak operákért és ballettekért van, ide gyakrabban jöttem, mert most májusba itt szoktak lenni az olasz operisták és ballettisták által adni szokott szebb játékok, ezek felséges játékok voltak; a harmodik a Wieden, a népszerűbb játékok szoktak adadni,

az 4-ik a Josephstadtba 's az ötödik a Leopoldstadtba, itt is népszerű darabok adatnak elé.

Lehet víg tánczó helyeket találni a Redouthba, im Casino auf dem neuem Markte, az Apollo szállóba, Sperlnél, az arany birsalmánál, továbbá egy holnap sem telik el, a musikai egyesület vagy a jelesebb virtuosok által eléadó Concertek nélkül; piquen'quek és társasági bálók is vannak.

Végre pedig a kellemesebb sétáló helyei Bétsnek, a Kohlmark és Graben, a belső várost körül vevő vár (Bastáj), a Glaszsi (Glacis), a mely alléekkel van béplántálva, itten kávéház és vízgyógyintézet, a népkert és a paraditsom kert, a Hertzeg Lichtenstein és Schwartzenberg kertyei, a Prater, az Augarten és Brigittenau. Ezek nagyon egészséges és kedves sétáló helyek, azonban, midőn az idegen legelőbb Bétsbe érkezik, ha nintsenek itten jó barátjai, mert csak egy jó barát vagy esmerős nem elég, többen kívántatnak, akik mindezekhez elvezessék, 's jelesen nagy befolyású emberek kívántatnak 's ezek mellett nyelv tudás és dolgok körüli ügyes felfogás, műveltség és esmeret kívántatnak, mert különben sok és nagy költséggel, sok kedvellenséggel és sok unalommal jár mindezeknek felkeresése. Meg bethűhetetlen itten egy jó barát vagy bár esmerős is, akit ha vezetőnek (Ciceroné) használhat, továbbá pedig itten, minthogy nagy a város, nem tudakozódhatik az ember az esmeretlentől, mivel nem csak azt nem tudhatja az ember, hogy a városban a kívánt személy vagy tárgy hol kapható meg, hanem még a véle egy épületbe lakókat sem tudhattya az ember, hogy ki és mi.

Azonban perse pénzen kaphatni vezetőket vagy fiákereket, akik tüstént a kívánt helyre viszik az embert, ha megnevezi az utzát 's a ház számát, továbbá pedig itten a gráditsoknak és szobáknak is numerosa van 's már azelőtt tudni kell, melyikhez nyenyen, mert még csak az épületbe is elvitetheti magát 's itt is csak bé nyitni nem lehet, hanem csengetni kell, mert az ajtók bé vannak zárva, — minden háznál Hausmeister van, és a nagyobbaknál kapus, akiknek hireik nélkül nem is igen tudhat az ember bémenni. Én szerentsés voltam, hogy sok erdélyi urakra, tanulókoromi barátaimra és esmerőseimre akadtam, akik mindenbe világositást adtak.

14. Maji, reggel el indult Bétsből a Hessenhomburg nevét viselő magyar gyalog Rgmt, ez húsz évig volt itt szolgálatot tenni és most más német regiment váltsa fel. A mikor el indult, ki ment maga a felség is, több Fő-Hertzegek és Hertzegek Generálisi és több tiszti kar, az is egy oly pompa volt, amit nem minden nap láthatni Bétsbe is. Ez nap megnéztem a Belvederet, itt lakott Maria Theresia, most pedig minden szobák felséges művű képekkel vannak teli. Amikor a politechnikumba a műv kiállítást láttam, azt hittem, hogy annál már felségesebb valami nem lehet, most pedig végig nézve a Belvederébe lévő képeket, kissébb nagyobb szerben a lefolyt életnek különböző idejéből látni meglepetés nélkül nem lehet, e mellett van az Ambrazi gyűjtemény, itt is a régi időkből pántzélokat, sisakokat, zászlókat, kardokat, buzogányokat és egyiptomi régi alakokat, úgy görög és római régiségeket lehet látni és drágakövekkel régi gyűrűket 's csupa aranyból régi műveket, itten láttam több ezer évekről maradt múmiákat, a melyeknek oly sokáig meg

tarthatási balzsamozás módját most nem tudák. Itten egy szép kert is van halas tókkal.

15. Maji megnéztem a Császári istállókat és szekereket, itten látni pompás aranyos kotsikat, itt láttam a császári halotti szekeret is, a melybe az uralkodóházbelieket haláluk után viszik az örök nyugvó helyre, az itteni kotsiknak az ára létre állítana egy szegény legényt, azután megnéztem a császári lovaglőiskolát (Reitschult), itten, akinek pénze van, idegeneket is taníttanak lovagolni és lovat is taníttanak, de a mely lovakat itt taníttanak, azok nem gondolom, hogy a bányászok hegyén járjanak.

16. Maji láttam a Naturalien Cabinétet, itten az állatok országát láthatni, a világnak minden részeiben lévő szárnyas, négy lábú, ragadozó és szelid, vízi és földön lévő, csúszó és lábas, elkezdve az férgektől, az insectumoktól kezdve az elefántig, szunyogtól a Strutzmadárig és a halaknak minden nemeit sok szobákba, ezeket leírni nem lehet, lehet számítani mily megmérhetetlen és megfoghatatlan a természet, a midőn csak az itten lévő temérdek állatoknak esmeretére és természeti tulajdonok megkülömböztetésére megkívántató tökéletes esmeret megszerzésére egy élet nem is elég.

21. Maji, a mai napom nekem mindenenk felett nevezetes és elfelejtethetlen, mert láttam az uralkodó házat 's annak minden tagjait, úgy nem különben az idegen uralkodók nagygyajit, diplomatáit, úgy mint a mái napon rózsainnepet (Rosenfest) tartatott Ő Felsőége, a császári kertbe, adatott egy ebéd, volt a kertbe a virágházba lévő szalába, itten az austriai uralkodó ház és külső diplomatai kar mellett, az Austria-Birodalom nagygyainak is csak az extractussa lehetett szerentsés jelen lenni. Örömmel néztem, hogy Erdélyből is volt ezen fővigalomban Br. Jósika Sámuel udvari tanácsos Úr Ő Méltósága, mást Erdélyből nem láttam. Hogy én ezen innepet láthattam, egykülönös nagy szerentse volt, mert nemcsak, hogy ide a szalához közel, de még a kertbe sem volt szabad senkinek is menni, azelőtti különös engedelem következésébe nyerhető billét nélkül. Ezen kertbe máskor sem lehet bé menni. Én a virágházból, a mely éppen a szála mellett volt erőssen közel, nézhettem egy udvari kamarás kegyéből ezen magas gyülekezetet. Itten kevés úr volt kereszt nélkül. Itten volt szerentsém látni a különböző nagy, közép és kisebb kereszties rendű vitéz magass urakat.

A midőn a Császárt és császári házhoz tartozókat, a ministereket és az idegen uralkodók követtyeit az ők keresztieikkel ily udvari víg társaságba láttam, nagy meglepetést éreztem, gyönyörrel néztem mindenik Fő-Hertzegnek vígalmára 's azok között különös víg volt István Fő-Hertzeg. Itten volt a török követ is az ő veres sapkájával. Strauss a bandájával musikált felségesen és a princek 's princessinek táncoltak. Csak hogy ezt láthattam, ez is meg érdemelte a Bétsbe való jövetelemet. Ez a vigalom tartott délután hatig, akkor Strauss a bandájával a népkertbe ment és ottan a felséges darabjaival gyönyörködtette egészsz tíz óráig a publikumot, ekkor egy kis tüzi játék volt, a mi nagyon felségesen hánta a szikráit."

Közli: Dr. Gyárfás Elemér.